

S.V. Adamovych

RELATIONS OF THE OVERDNIPEER POLITICAL EMIGRATION WITH THE MAIN UKRAINIAN RADA: THE ATTEMPT OF CONSOLIDATION OF THE UKRAINIAN NATIONAL ACTIVITY (1914-1915)

The author has analyses the essence between the Union of the Liberation of Ukraine and the Galician interparty organization, the Main Ukrainian Rada, in 1914-1915. A special attention was paid to the analysis of the overdnieper political emigrants that were united in ULU. Their activity was favorable to the consolidation of the Ukrainian National Activity.

В.С.Великочий

НАЦІОНАЛЬНЕ І СОЦІАЛЬНЕ У ДЕРЖАВОТВОРЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА ПЕРІОДУ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1917-1920 рр.

Період Української революції 1917-1920 років став одним з етапів у відродженні української нації - державним апогесом попереднього майже столітнього національно-культурного поступу українства на шляху до власного самоусвідомлення та утвердження. Він був водночас злетом і голгофою політичної діяльності видатного українського письменника, філософа, митця, соціал-демократа, державника Володимира Кириловича Винниченка.

В сучасній вітчизняній історичній науці діяльність цієї постаті трактується доволі неоднозначно: від сліпого захоплення – до відвертого нерозуміння, несприйняття і заперечення. Не намагаючись з'ясувати мотиви таких оцінок, спробуємо вичленити одну зі сторін діяльності Володимира Кириловича як державника під час Української революції 1917-1920 років через призму бачення ним вирішення питань національного та соціального характеру. При цьому скористаємося одним із стержневих принципів його життя: “Будь чесним з собою, себто: не ховай із себе самого правди, не лукав сам з собою, не брешти собі, бо, збрехавши собі, обдуриш себе, ти будеш здатний на злочинну, надзвичайно шкідливу для колективу брехню іншим. Отже, яка б не була та правдивість прикра (як для мене, так і для інших), я буду її триматись” [4, с.8].

Активно включившись у процес державного будівництва періоду Української центральної ради, Володимир Винниченко намагався з'ясувати насамперед для себе взаємозалежність і пріоритетність національного та соціального в революції. Міркуючи над цим, він писав: “Чому національні відносини навіть між с(оціал)-д(емократа)ми іноді займають більш домінуюче значення, ніж класові? Чи лежить вся вага в економічній

В.С.Великочий. Національне і соціальне у державотворчій діяльності Володимира Винниченка періоду Української революції 1917-1920 рр.

базі, чи в якійсь іншій? Яка причина тій ворожнечі, яка існує між організаціями, що мають однакові економічні інтереси? Чи не грає тут роль закон консерватизму, що виявляється по всій природі?.. Національне почуття – це є перш усього свідомість належності до певної групи, що зберегла себе до цього часу за допомогою певної суми засобів (звичаїв, мови, релігії, моралі, мистецтва і т.д.)” [7, с.92].

При цьому політик добре розуміє об'єктивні складності конкретної ситуації в країні: низьку політичну культуру та національну свідомість широкого загалу, з одного боку, а з іншого, – протистояння домінуючого в соціальній структурі суспільства національного за змістом селянства з переважно інонаціональним прошарком землевласників [12, с.105]. Останнє зумовлювало необхідність поєднання національного і соціального завдань в революції.

Захоплений виром подій, пов'язаних з виникненням та конституванням Центральної ради, утвердження її як вищого органу влади в Україні, Володимир Кирилович віддає перевагу національному чиннику перед соціальним. Домінуючим завданням цього періоду він вважає утвердження української національної державності у будь-якій формі. Саме тому він наполегливо стукає у владні кабінети Тимчасового уряду у Петрограді у травні – червні 1917 року, не зважаючи на розуміння і зазнаючи відвертого приниження з боку їх господарів. Повернувшись до Києва, складає і оприлюднює на засіданні другого Військового з'їзду перший універсал Української центральної ради, яким проголошувалася автономія України в складі демократичної Росії.

Навіть такий поміркований крок з боку Центральної ради був зустрінутий російським Тимчасовим урядом “в штики”. Намагаючись не загострювати ситуації, сподіваючись на розуміння позиції українських політичних чинників з боку демократичних кіл Росії, а головне – зберегти національну державність, Володимир Винниченко погоджується з положеннями Інструкції Тимчасового уряду Генеральному секретаріатові. На VI пленумі Центральної ради В.Винниченко так пояснював свою позицію: “Два місяці тому до Петрограду ми їздили відстоювати інтереси України. Ми просили Временное Правительство признания принципиально автономии Украины... А тепер ми маємо не тільки принципиальне признання, а се зафіксовано в документі... Ми досягли вже багато де чого... Я не кажу, що ся Інструкція є наша конечна мета, але ми в універсалі кажем, що се є та ідея якої ми добивалися, і вона признана завдяки нашим зусиллям” [1].

Національний ідеал українства Володимир Винниченко розвинув і задекларував у III та IV Універсалах Центральної ради. В останньому Україна проголошувалася незалежною самостійною державою. Таким

чином, можна було б вважати, що національне завдання в ході першого етапу Української революції було виконане. Однак зовнішня агресія більшовицької Росії щодо України практично знівельовала досягнуте. Не останню роль в цьому відіграла і слабкість самої Центральної ради, трагічні помилки та прорахунки в ході її діяльності.

Міркуючи над ними, Володимир Кирилович під час гетьманського правління П. Скоропадського робить висновок, що однією з визначальних причин поразки Центральної ради стала відсутність з її боку чіткої і зрозумілої соціально-економічної програми, не кажучи вже про реальне втілення останньої. Організувавши та здійснивши антигетьманське повстання у грудні 1918 року, очоливши Директорію УНР, Володимир Винниченко акцентує основну увагу на вирішенні насамперед соціально-економічних питань в Україні. З цією метою Директорія 26 грудня 1918 року приймає Декларацію, в якій передбачалося здійснення конкретних кроків соціально-економічного характеру в земельному, робітничому, політичному питаннях (соціалізація землі та засобів виробництва, запровадження “трудового принципу” як власної моделі політичної організації суспільства тощо).

Однак, на думку одного з провідних дослідників Української революції 1917-1920 років Валерія Солдатенка, втілення в життя задекларованих завдань виявилось складнішим, ніж передбачалося, що й призвело до послаблення впливу нового керівного органу УНР. “Головна причина негараздів полягала саме в тому, – пише дослідник, – що Декларація залишалася на папері, а влада діяла зовсім за іншою, “неписаною і неоголошеною програмою” [11, с.575]. Цією “неписаною і неоголошеною”, вважав Володимир Винниченко, була отаманщина. Народні маси, на жаль, майже нічого не знали про Декларацію, але при цьому, як пише політик, “вони бачили й знали реальну діяльність представника Директорії, вождя повстання на лівому березі – Болбачана. Розгони робітничих і селянських з’їздів, розстріли й пороння різками робітників і селян, цілування ручок княгинь і поміщиць, залишання на адміністративних посадах гетьманців, безчинства, сваволя балбачанівської офіцерні, яка здебільшого була руська, все це без усяких декларацій за ці півтора місяці до декларації загітувало проти Директорії весь лівий беріг, робітництво й селянство, без різниці національності” [3, с.181].

Слабкість центральної влади Директорії, отаманщина, критичне зовнішньополітичне становище доводили керівника УНР до розпачу. “Підемо з Антантою – загинемо через реакцію, що прийде з Антанти, через недовір’я народу, і попадемо в обійми єдиної-неділимой, яка вже соромливо стоїть за спиною милих союзників і жде слушного часу. Підемо з

В.С.Великочий. Національне і соціальне у державотворчій діяльності Володимира Винниченка періоду Української революції 1917-1920 рр.

більшовиками – загинемо через анархію, а потім через ту саму реакцію, за спиною якої стоїть все та сама єдина-неділима. Підемо самі, не з більшовиками, ні з Антантою – загинемо через своє безсилля, втому, брак засобів, зброї, одежі” [5, с.321-322].

Виходу з конкретно-історичних обставин, що склалися, Володимир Кирилович не бачив. Неможливість втілювати в життя програму соціально-економічних перетворень через слабкість центральної влади, панування “місцевих князьків”-отаманів, вороже ставлення країн-сусідів до української держави – все це в комплексі змусило голову Директорії УНР подати у відставку. Таким чином, і під час другого періоду своєї державотворчої діяльності В.Винниченко не зумів досягти бажаного ідеалу – утвердити національну державу, в якій панували б принципи свободи, справедливості та рівності. Не останню роль в цьому відіграла й відсутність оптимального шляху поєднання національного та соціального, особливо в умовах завершення формування української нації.

Володимир Винниченко, аналізуючи по гарячих слідах причини занепаду Директорії, на нашу думку, робить не зовсім правильний висновок. Цей висновок приведе його на шлях націонал-комунізму. Головною трагедією діячів Української революції, вважав політик, було те, що “вони розщепили суцільну зброю на дві половини, на соціальну й національну, вибрали останню й почали нею боротися проти соціальної” [2, с.328]. Тому вважав за єдино можливе домінуюче здійснення соціально-економічних перетворень. “Найкращий вихід, – констатує В.Винниченко, – соціальна революція. І найкращий спосіб для нас згладити свої вільні й невольні помилки та злочинства проти соціалізму – це віддати решту своїх сил на боротьбу з усіма ворожими йому силами... послати послів до большевиків, до єдиних вірних, запеклих ворогів усякої шляхти, помиритися з ними. Стати на коліна перед соціалізмом, а не перед большевиками, і віддати для нього все, що ще лишилося незапаскудженого, активного, здатного до творення нового” [9, с.88].

Заради здійснення соціального ідеалу він ладен був повернутися на Батьківщину, вступити до лав українських комуністів, стати частиною радянської системи. При цьому вважав, що створення соціальних передумов для відродження українства сприятиме в майбутньому його національно-державному утвердженню. Розглядаючи пропозицію повернення на Батьківщину, В.Винниченко для себе особисто намагається з'ясувати саме цей момент. Він пише: “Тільки наперед треба все ж таки вияснити, чи, справді, моя участь дасть користь справі. Але не тільки з соціального, але й національного боку... Самостійна держава; цілком незалежний, чисто національний український уряд; українська мова в усіх інституціях,

урядах, школах; не тільки посереднє, але й безпосереднє, активне національне визволення; незалежне військо; військовий та економічний союз та взаємна найтісніша допомога. Без вирішення цих питань їхати не може” [10, с.98].

Занурившись на короткий час в реалії радянської дійсності 1920 року, Володимир Кирилович Винниченко зрозумів, що задумане здійснити не вдасться. Більшовицька система лише зовні була демократичною, а насправді – глибоко забюрократизованою, тоталітарною по суті, шовіністичною та імперською за змістом. Втретє переживши власну голгофу, політик зазначає: “Тут у соціалістичній советській Росії я ховаю свою 18 літню соціалістичну політичну діяльність. Я їду як письменник, а як політик я всією душею хочу померти” [6, с.446].

Наприкінці свого буремного і драматичного життєвого шляху Володимир Кирилович відмовляється від політичної самоізоляції, пише відомий твір – “Заповіт борцям за визволення”, де робить ще одну спробу критичного аналізу пройденого українством шляху революційних перетворень. В ній він більш чітко ставить питання про національне й соціальне в революції, підкреслює, що шукати треба було поєднання одного та іншого, втілення їх одночасно, паралельно, без пріоритетів та “залишкових принципів” або “другорядних планів”. З висоти прожитого ці висновки напрошувалися як щось само собою зрозуміле. Справджувалися його ж слова, сказані ще в далекому листопаді 1917 року: “О, Господи, яка то страшна, тяжка річ відновлення національної державності. Як вона в історичній перспективі буде уявлятися легкою, само собою зрозумілою, природною, і як трудно, з якими неподільними зусиллями, хитрощами, з яким, часом, одчаєм, люттям й сміхом доводиться тягати те каміння державності й складати його в той будинок, в якому будуть так зручно жити наші нащадки” [8, с.119].

Сучасній українській політичній еліті, зокрема тим, хто сповідує принципи розвитку на засадах взаємовпливу і поєднання ролі та функцій держави і громадянського суспільства, на нашу думку, безумовно необхідно врахувати уроки державотворчої діяльності Володимира Кириловича Винниченка. Одним з визначальних серед них є власне нагальна потреба гармонійного поєднання і втілення політики соціальної та національної. Вони є два крила одного живого суспільного організму – нації, яка в свою чергу є стрижнем сучасного українського народу. Забезпечити його утвердження як рівного серед рівних у світовому співтоваристві повинна держава – європейська за формою і національна, соціально орієнтована, правова за змістом.

1. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, ф.1115, оп.1, од. зб.21, арк.37 зв.
2. Винниченко В. Відродження нації: В 3 ч. – Київ – Відень, 1920. – Ч.2. – 456 с.
3. Там само. – Ч.3. – 535 с.
4. Винниченко В. Заповіт борцям за визволення – К.: Вид. т-во “Криниця”, 1991. – 128 с.
5. Винниченко В. Щоденник. – Едмонтон – Нью-Йорк, 1980. – Т.1. – 478 с.
6. Там само. – С.446.
7. Винниченко В. Щоденник // Київ. – 1989. – №9. – С.92.
8. Винниченко В. Щоденник // Київ. – 1990. – №9. – С.119.
9. Винниченко В. Щоденник // Київ. – 1990. – №11. – С.88.
10. Там само. – С.98.
11. Солдатенко В.Ф. Українська революція. Історичний нарис: Монографія. – К.: Либідь, 1999. – 976 с.
12. Стахів М. Україна в добі Директорії УНР. – Скрентон, Б/м, 1962. – Т.1. – 416 с.

V.C. Velykochy

THE NATIONAL AND SOCIAL LIBERATION IN THE STATEFORMING ACTIVITY
OF V. VYNNYCHENKO DURING THE PERIODS OF THE UKRAINIAN
REVOLUTION 1917-1920

The article throws light on the attempt of solution of Vynnychenko, the problems of national and social liberation of “ukrainstwa” during Ukrainian revolution 1917-1920 s. from the point of view of ideological principles of national-social democracy, involving with it, the achievements together with the contradiction and mistakes in the progress of statehood of this process.

Т.В.Галицька-Дідух

**СХІДНА ГАЛИЧИНА В ПОЛІТИЦІ РАДЯНСЬКОЇ РОСІЇ
(1919 – СЕРЕДИНА 20-х рр.)**

Східна Галичина у зовнішньополітичній концепції радянської Росії розглядалася крізь призму розширення геополітичного простору більшовицької держави. Навесні 1919 р. уряд РСФРР обговорював плани утворення об'єднаного фронту радянських республік: Росії, України, Угорщини. Зокрема 22 квітня В.Ленін заявляв: “Просування у частину Галичини і Буковини конче потрібне для зв'язку з радянською Угорщиною. Це завдання треба вирішити швидко і потужно” [20, с.222]. Уряд радянської України ухвалив відповідну постанову, і частини українського фронту почали активно готуватися до операції в напрямку Угорщини через територію ЗУНР і Румунії [20, с.222].

Радянське керівництво інспірувало діяльність комуністичних організацій у Східній Галичині. В лютому 1919 р. у Станіславові було проголошено утворення Комуністичної партії Східної Галичини. У квітні 1919 р.